

İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN ELÇİ DOKUNULMAZLIĞI

Abdullah Özcan*

Safiullah Muntazer**

Öz

Devletler ve milletler arasında tarih boyunca iletişim ve barış için çalışan elçiler, İslâm hukukunda ve uluslararası ilişkilerde önemli yere sahiptirler. Elçilere, görevlerini yerine getirebilmeleri için dokunulmazlık verilmesi gerekmektedir. İslâm hukukçuları genellikle elçilerin yetki ve sorumluluklarını emân akdine bağlı olarak zikretmektedirler. İslâm hukukunda elçinin dokunulmazlığı konusunda fakihlerin dayandığı delil, Hz. Peygamber (a.s) tarafından Müseylime'nin elçilerine karşı ortaya koyduğu davranışlardır. Bu makalede dokunulmazlığın anlamı, dokunulmazlığın esasları, elçilerin dokunulmazlığı, ibadet özgürlüğü, dolaşım serbestliği, elçilik binalarının dokunulmazlığı ve diplomatik dokunulmazlığın sona ermesi konuları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dokunulmazlık, elçilik, emân, elçilik binaları, Viyana sözleşmesi.

Immunity of Ambassador in the Islamic Law

Abstract

Ambassadors, who worked throughout the history for the sake of building good relations and peace between nation-states, have a significant place in Islamic as well as International law. Islamic jurists generally discuss the rights and responsibilities of ambassadors with relation to their contract and agreement. In the regard of immunity, they narrate the story of Museylma, whose ambassadors were dealt peacefully by Prophet S.A.W, and argue that such narrations must be the guiding principles for the ambassadorship. This article explores in detail the basics of immunity and the immunity of ambassadors and Embassies under Islamic law.

Key Words: Immunity, ambassador, safety, embassy buildings, Vienna agreement.

Giriş

İslâm hukukunun kapsamına giren önemli konulardan biri de devletler ve milletler arası diplomatik ilişkilerdir. İslam, insanlar arasında barış ve huzurun tesisine önem vermiştir. Bunun gerçekleşmesi için devletler ve milletler arası diplomatik ilişkilere özen gösterilmesi gerekmektedir. Devletlerarası ilişkiler, diplomatik temsilcilerle gerçekleşir. Bu diplomatik temsilcilerin

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Öğretim Üyesi (abdullah@sakarya.edu.tr)

** Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi (safiullah.muntazer@org.sakarya.edu.tr; @gmail.com)

Geliş T. / Received Date: 19/02/2017 Kabul T. / Accepted Date: 31/10/2018.

dokunulmazlığı İslâm hukukunda önem arz etmektedir. Bu diplomatik temsilciler elçi kavramı ile ifade edilmektedir. Bu elçiler, iki devlet veya millet arasında barış ve dostluğun sağlanmasında büyük bir sorumluluk üstlenmektedirler. Bu makalede elçilik ve elçilerin dokunulmazlığı, İslâm hukuku çerçevesinde ele alınarak pratikte Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilk İslâm devleti yöneticisi olarak gayrimüslim elçilerle yaptığı görüşmelerden örnekler zikredilecektir.

Bu çalışmada elçi dokunulmazlığı İslam hukuku açısından incelenecektir. Ancak lüzum görüldüğünde konunun daha iyi anlaşılması için zaman zaman modern hukuk kaynaklarından da istifade edilecektir.

Türkiye'de İslâm hukuku alanında doğrudan "elçinin dokunulmazlığını" konu edinen müstakil bir çalışma bulunmamakla beraber konuyu genel bir çerçeve içinde inceleyen bazı çalışmalar yapılmıştır. Ulaşabildiğimiz bu çalışmalar: Ali Aslan Topçuoğlu'nun "*İslâm Hukukunda Diplomatik Temsil*",¹ Ahmet Yaman'ın "*İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*",² Kemal Yazıcı'nın "*İslâm Hukukunda Diploması*",³ Mehmet Yalar'ın "*İslâm Hukukunda Devletlerarası Anlaşmalar*",⁴ Şemsettin Ulusal'ın "*İslâm Hukukunda Uluslararası Anlaşmalar*",⁵ Ahmet Özdemir'in "*İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku*"⁶ isimli eserlerdir.

Bu konuyla irtibatlı tesbit edilen Arapça eserler ise şunlardır: Muhammed Ebû Zehra'nın "*el-Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm*",⁷ Ahmed Gâlib Hatib'in "*Ahkâmu's-sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî*",⁸ Cemal Ahmed Cemîl Necm'in "*Ahkâmu'r-rusul ve's-süferâ fi'l-fikhi'l-İslâmî*",⁹ Vehbe Zühaylî'nin "*el-Alâkâtü'd-düveliyeye fi'l-İslâm*"¹⁰ ve Osman Cum'a Damîriyye'nin "*Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhi'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*".¹¹ Temel kaynaklardan ise

¹ Ali Aslan Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil* (Ankara: Fecr, 2017).

² Ahmet Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler* (Ankara: Fecr Yay., 1998).

³ Kemal Yazıcı, "*İslâm Hukukunda Diploması*", (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, 1998).

⁴ Mehmet Yalar, "*İslam Hukukunda Devletlerarası Anlaşmalar*," Uludağ Üniversitesi İlahiyat fakültesi dergisi 7, (1998).

⁵ Şemsettin Ulusal, "*İslam Hukukunda Uluslararası Anlaşmalar*", (Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2006).

⁶ Ahmet Özdemir, *İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku* (Ankara: Murat Kitabevi, 2017).

⁷ Muhammed Ebû Zehra, *el-Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm* (Kahire: Dârü'l-Fikri'l-Arabî, 1995).

⁸ Ahmed Gâlib el-Hatip, "*Ahkâmu's-sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî*", (Yayınlanmamış Doktora tezi, Câmî'atü'l-Ürdüniye, 2005).

⁹ Cemal Ahmed Cemîl Necm, "*Ahkâmu'r-rusul ve süferâ fi'l-fikhi'l-İslâmî*", (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Câmî'atü'n-nücâhî'l-vataniyye, 2008).

¹⁰ Vehbe Zühaylî, *el-Alâkâtü'd-düveliyeye fi'l-İslâm* (Dimaşk: Dârü'l-mektebî, 2000).

¹¹ Osman Cum'a Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhi'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî* (Amman: Darü'l-me'âli, 1999).

Serahsî'nin "**Şerhu's-Siyeri'l-kebir**"¹² isimli eseri önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Kâdî Ebû Ya'la İbn Ferrâ'nın "*Rusülü'l-mülûk ve men yüslih li'r-risale ve's-sifâre*"¹³ eseri de önemlidir.

Zikredilen eserler arasında "*İslâm Hukukunda Diplomatik Temsil*" ve "*Ahkâmü's-sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî*" adlı eserlerde elçi ve elçilik konusu geniş bir şekilde incelemiş diğerlerinde ise genel bir şekilde ele alınmıştır.

DOKUNULMAZLIK KELİMESİNİN SÖZLÜK VE İSTILAH ANLAMI

Sözlük Anlamı

Dokunulmaz sözcüğü ilişilmez, el sürülmez, taarruzdan korunmuş, hiçbir biçimde eleştirilemez,¹⁴ masûn, tenkit edilemez, hakkında bir şey söylenemez¹⁵ ve müdahale edilemez¹⁶ anlamlarına gelmektedir.

Dokunulmazlık, anayasa veya uluslararası gelenekler gereğince, kişilere tanınan ilişilmez olma durumu yahut bir ayrıcalıktır.¹⁷ Diğer bir tanıma göre dokunulmazlık, milletlerarası ve millî hukuk icabında bazı şahıslara tanınan imtiyaz ve masûniyettir. Örneğin diplomatlar için diplomatik dokunulmazlıktan, milletvekilleri için milletvekili dokunulmazlığından bahsedilebilir.¹⁸ Ayrıca kişiler için de kişi dokunulmazlığından bahsedilebilir.¹⁹

İstilah Anlamı

Diplomatik dokunulmazlık, diplomatın görevli bulunduğu yabancı ülkede sebepsiz yere gözaltına alınamayacağı ve tutuklanamayacağı anlamını taşır.²⁰ Ayrıca bazı araştırmacılar, diplomatik dokunulmazlığı şöyle de tarif etmişlerdir:

¹² **Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, Şerhu's-siyeri'l-kebir**

(byy: eş-Şirketü'ş-şerkiye-li'l-i'lânât, 1971).

¹³ Kâdî Ebû Ya'la Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed b. Halef ibnü'l-Ferrâ, *Rusülü'l-mülûk ve men yüslih li'r-risale ve's-sifâre*, nşr. Salahuddîn el-Müncid (Beyrut: Dârü'l-kitap el-cedid, 1972).

¹⁴ Şükrü Halûk Aklan v.dğr., *Türk Dil Kurumu Yayınları Türkçe Sözlük* (Ankara: Akşam Sanat Okulu matbaası, 2005), 553.

¹⁵ Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: İz yayıncılık, 1996), 294.

¹⁶ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş., 2011), 1: 748.

¹⁷ Aklan v.dğr., *Türk Dil Kurumu Yayınları Türkçe Sözlük*, 553.

¹⁸ Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, 294.

¹⁹ İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 749.

²⁰ Ahmet Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 211.

Devletlerarası ilişkilerde bir devletin diğer devlet temsilcilerini himaye ederek meşru bir gerekçe olmadan siyasî, kazaî ve idarî yönden hürriyetlerini kısıtlamaması ve takibata uğratmamasıdır.²¹

İslam hukukunda dokunulmazlık kavramı klasik fıkıh kaynaklarında “emân” kavramı ile ifade edilmiştir. Çağımızda ise kapsamı geniş olan emân kavramı yerine diplomatik dokunulmazlık anlamında “el-ḥaşânetü’l-diplomasiye” kavramı kullanılmaktadır.²² “Emân” ve “el-ḥaşânetü’l-diplomasiye” ifadeleri arasındaki bu ilişkiden ve konumuzla doğrudan bağlantılı sebebiyle emân kavramını açıklamamız gerekmektedir.

İSLÂM HUKUKUNDA EMÂN KAVRAMI

Sözlük Anlamı

Emân kelimesi isimdir ve aynı zamanda “emine” fiilinin masdarıdır. Himaye ve güvende olma, tehlikelere karşı koruma, güven ve dürüstlük ve gelecekte bir sıkıntıya düşme tehlikesinin olmaması anlamlarını taşır.²³

Istılah Anlamı

İslâm ülkesine girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen gayrimüslim bir yabancıya verilen can ve mal güvencesidir.²⁴ Kendisine emân verilen kimseye müste’men denilmektedir.²⁵

Müste’men, emân akdine bağlı kaldıkça can ve mal güvenliğine sahiptir. Hatta müste’menin ülkesiyle savaş çıksa bile emân devam eder.²⁶

Diplomatik temsilciler, emândan birinci derecede istifade eden kişiler olarak kabul edilmiştir.²⁷ İslâm hukuku literatüründe kullanılan emân terimi, çağımızda batı diplomasisindeki “dokunulmazlık” kavramına tekabül etmektedir.²⁸Günümüz toplumlarında uluslararası örf ve âdetlerin değişmesi

²¹ Zühaylî, *el-Alâkatü’l-düveliyye fi’l-İslâm*, 8: 6424; Hatip, “Ahkâmü’s-sifâre fi’l-fıkhî’l-İslâmî”, 217.

²² Cemîl Necm, “Ahkâmü’r-rusul ve süferâ fi’l-fıkhî’l-İslâmî”, 116.

²³ Ebü’l-Feyz Murteza Muhammed b. Muhammed b. Abdürrezzak ez-Zebîdî, *Tâcü’l-arus* (by: Dârü’l-Hidâye, t.y), 34: 183, 184; Zeynuddin Ebü Abdullah Muhammed b. Ebü Bekir b. Abdükdâdir er-Razî, *Muhtarü’s-şâ hâh* (Beyrut: el-Mektebetü’l-Asriyye, 1999), 22; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletühü* (Dimaşk: Darü’l-Fikr, 2010), 3: 728.

²⁴ Ahmet Özdemir, *İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku*, 194; Zühaylî, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve edilletühü*, 3: 728; Muhammed Ebü Zehra, *el-Alâkatü’l-düveliyye fi’l-İslâm*, 120; Ulusal, “İslam Hukukunda Uluslararası Andlaşmalar”, 43.

²⁵ Sa’dî Ebü Habîb, *el-Kâmûsü’l-fıkhî luğaten ve istılaḥen*, (Dimaşk: Darü’l-fikr, 1998), 27.

²⁶ Özdemir, *İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku*, 195; Zeydân, *el-Cami’ fi’l-fıkhî’l-İslâmî’l-mufaşşal*, 4: 475.

²⁷ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 222, 223, 227, 301.

²⁸ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 302.

nedeniyle emân ve emânnâmelerin yerini devlet kontrolünde olan pasaport, vize vb. uygulamalar almıştır.²⁹

İSLÂM HUKUKUNDA DOKUNULMAZLIĞIN DAYANAKLARI

Elçi dokunulmazlığından bahsetmeden önce İslâm hukukunda tüm insanlara verilen değer ve dokunulmazlık ilkelerine bakılması gerekmektedir. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah "Andolsun, biz insanoglunu şereflî kıldık" (el-İsrâ 17/70) buyurmaktadır. Bu ayete göre şereflî kılınma, hiçbir ayırım gözetmeksizin Müslim-gayrimüslim, elçi olan veya olmayan herkesi kapsamaktadır. Ayrıca İslâm hukukunda kabul edilen genel ilkelerden biri de her insanın suçsuz ve borçsuz olması esasıdır.³⁰ Buna göre İslâm ülkesinde görevli olan bir elçi de bu genel ilkeye dahildir; yani normal hal ve durum içerisinde bu hükümlerin kapsamındadır.³¹ Zikredilen bu ilkeler, İslâm hukukunda geneldir ve herkes için geçerlidir.

ELÇİNİN DOKUNULMAZLIĞI

Kişi Dokunulmazlığı

Elçinin dokunulmazlığına gelince temel ilke, emân akdidir. Genel olarak fakihler, elçinin hak ve sorumluluğuna emân açısından bakmış³² ve elçilik görevinin, elçinin dokunulmazlık sebebi olduğunu belirtmişlerdir.³³

Uluslararası toplumlarda eski zamanlardan beri diplomatik temsilcilerin görevlerini kolayca yerine getirebilmeleri için kendilerine bazı haklar

²⁹ Özdemir, *İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku*, 196; Vehbe ez-Zühaylî, "Emân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 11 (İstanbul: TDV Yay., 1995), 81.

³⁰ Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed b. Nuceym el-Mısıfî, *el-Eşbâh ve'n-nezâir* (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye, 1999), 50.

³¹ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 212.

³² Kemâlüddîn İbnü'l-Hümâm Muhammed b. Abdülvâhid es-Sivâsî, *Fethu'l-kadîr* (byy: Dâru'l-fikr, t.y.), 6: 23; Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 301; Cemal Ahmed Cemil Necm, "Ahkâmü'r-rusûl ve süferâ fi'l-fikhi'l-İslâmî", 19; Vehbe ez-Zühaylî, "Eman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 11 (İstanbul: TDV Yay., 1995), 81.

³³ **Ebû Bekr Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, el-Mebsûf** (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993), 10: 92; **a.mlf, Şerhu's-siyeri'l-kebîr**, 1: 206; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, 6: 23; Ebû Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Ravzatüt-tâlibin ve 'umdetü'l-müttekîn*, nşr. Zahîr eş-Şavîf (Beyrut: el-Mektebî'l-İslâmî, 1991), 10: 92; Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 220.

verilerek ayrıcalıklar tanınmıştır.³⁴ Bu ayrıcalıkların başında dokunulmazlık gelmektedir.³⁵

Cahiliye dönemi örflerinden biri de elçilerin dokunulmaz olmasıdır.³⁶ Bu sebeple “elçiye zeval olmaz” anlayışı bir âdet hâline gelmiştir. Buna rağmen bazen uygulamada elçi dokunulmazlığına riayet edilmediği görülmektedir.³⁷ Nitekim Sâsânî devletinin elçileri Bizans tarafından hapsedilmiştir. Aynı şekilde Bizans elçisi, Sâsânî hükümdarı Enûşirvân (ö. 579) döneminde sarayda zehirlenmiştir. Ayrıca Hüsrev Perviz’in (ö. 6/628) emriyle Bizans devleti tarafından ona gönderilen elçilerden birisinin canlı canlı derisi yüzülmüş ve diğer elçiler de hapsedilmiştir.³⁸

İslâm hukukunda elçi dokunulmazlığından maksat, gayrimüslim bir elçinin İslâm ülkesine geldiği ve kaldığı sürece can, mal, aile ve mesken güvenliği hakkının bulunması ve her türlü saldırıya karşı korunmasıdır.³⁹ Günümüzdeki uluslararası hukukta da bu durum, devletlerin sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilmektedir. Diplomatik temsilcilerin gönderildiği devlet, kendilerine gereken saygıyı göstermek, temsilcilerin kişiliğine, özgürlüğüne, şeref ve haysiyetine yapılabilecek her türü saldırıları önlemek için gerekli tedbirleri almak zorundadır. Temsilcilerin kişi dokunulmazlığının sağlanması, devletin uluslararası sorumluluğudur.⁴⁰

İslâm hukukunda elçinin dokunulmazlığı hakkında, fakihlerin dayandığı en önemli delillerden biri Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Müseylime’nin elçilerine karşı davranışdır.⁴¹ Zira irtidat eden Müseylime’nin Medine’ye gönderdiği iki elçiye Hz. Peygamber (s.a.v.), “Eğer elçilerin öldürülmesi caiz olsaydı, ikimizi de kesinlikle öldürürdüm” demiştir.⁴² Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bu davranışı elçi dokunulmazlığının delili olarak kabul edilmektedir.⁴³ Bu iki elçi, diplomatik kimlikleri sayesinde irtidat suçunun cezasından kurtulmuşlardır.⁴⁴ Diğer bir rivayette ise Beni Hanîfe mescidinde sahte peygamber

³⁴ Mahmûd Şit Hattab, *Siferâü'n-nebi* (Beyrut: Reyhan, 1996), 1: 26, 27.

³⁵ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 220, 221.

³⁶ **Serahsî, Meksûr**, 10: 92, a. mlf, **Şerhu's- siyeri'l-kebir**, 296.

³⁷ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 224.

³⁸ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 224, 225.

³⁹ **Serahsî, Meksûr**, 10: 92; Hatip, “Ahkâmu's-sifâre fi'l-fiķhi'l-İslâmî”, 217; Ebû Zehra, *el-Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm*, 76; Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 302.

⁴⁰ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 214.

⁴¹ Yalar, “İslam Hukukunda Devletlerarası Anlaşmalar”, 436-437.

⁴² Ebû Dâvud, “Cihad”, 164; **Serahsî, Meksûr**, 10: 92; **Yûsuf el-Kardavî, Fıķhu'l-cihad** (Kahire: Mektebetü Vehbe, 2009), 2: 924; Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himeyrî el-Meâfirî, *es-Siretü'n-nebeviyye*, nşr. Mustafa es-Seka v.dğr (bby: eş-Şirketü'l-Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve evlâduhu bi-Mısır, 1955), 2: 600.

⁴³ **Serahsî, Meksûr**, 10: 92.

⁴⁴ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 212.

Müseylime'ye ibadet eden bir grup tespit edilmiş ve İslâm'a dönmeleri teklif edilmişti. İbn Nevvâha isimli bir mürtedin dışında grubun bütün üyeleri tövbe ederek tekrar Müslüman olmuşlar, fakat İbn Nevvâha inadından dönmemiştir. Bunun üzerine İbn Nevvâha'nın diplomatik bir sifata sahip olup olmadığı araştırılmış, diplomat olmadığı öğrenilince de gerekli cezaya çarptırılmıştır.⁴⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisine gelen elçileri güzel karşılamış, onlara hediyeler vermiş, hatta ölüm döşeğinde iken, gelen elçilere iyi davranmayı ve onlara hediyeler vermeyi vasiyet ederek elçileri karşılamak için en güzel elbiselerini giymiş⁴⁶ ve gelen elçilerle mescitte buluşmuştur.⁴⁷ Savaş döneminde de Hz. Peygamber (s.a.v.) elçileri karargâhında kabul etmiştir. Örneğin Tebük savaşından dönerken Hirakl'in elçisiyle Tebük'te buluşmuştur⁴⁸.

Hz. Peygamber (s.a.v.) her gece elçilerin kaldığı yere gitmiş ve onları ziyaret etmiş; ayrıca sahabeden de gelen elçi heyetini sınırda karşılamalarını ve Medine'ye kadar onlara refakat etmelerini istemiştir.⁴⁹ Mekke fethedildikten sonra bütün Arap yarımadasından kabilelerin elçileri gelmeye başlamıştır. Gelen elçilerin sayısı, hicretin dokuzuncu yılında fazlaca artmış olduğundan bu yıla senetü'l-vüfûd (Heyetler yılı) denilmiştir.⁵⁰ Hudeybiye anlaşmasıyla beraber Medine devletinin dış siyaseti hareketlenmiştir.⁵¹ Bu aşamada çevredeki devletlere ve kabilelere diplomatik hüviyette elçiler gönderilmeye başlanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) ilk olarak Hz. Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi⁵² Habeşistan'a elçi olarak gönderdi. Ayrıca Hz. Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî'yi⁵³ Fars kralı Kisra'ya (Hüsrev Perviz), Hz. Dihye b. Halîfe el-Kelbî'yi⁵⁴ Bizans imparatoru Hirakl'e, Hz. Hâtib b. Ebî Belte'a'yı, İskenderiye (Mısır) kralı Mukavkıs'a, Hz. Şücâ b. Vehb el-Esedî'yi Gassan emiri Haris b. Ebî Şemir'e, Hz. Selîb b. Amr el-Amirî'yi, Yemâme reisi Hevze b. Ali'ye elçiler olarak

⁴⁵ Ebû Dâvûd, "Cihad", 164.

⁴⁶ Buhârî, "Cihad ve siyer", 175, 176, 177.

⁴⁷ İbnü'l-Esîr İzzeddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, *el-Kamil fi't-târîh* (Beyrut: Dârü'l kitabü'l- Arabî, 1997), 2: 151; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 561; Ulusal, "İslam Hukukunda Uluslararası Andlaşmalar" 94.

⁴⁸ Muhammad Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, trc. Salih Tuğ (Ankara: Yeni Şafak, 2003), 2: 1018; Ulusal, "İslam Hukukunda Uluslararası Andlaşmalar", 94.

Mehmet İpşirli, "Elçi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 11, (İstanbul: TDV Yay.,⁴⁹ 1995), 4.

⁵⁰ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 560.

⁵¹ Muhammad Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2: 1017-1018; İpşirli, "Elçi", 3.

⁵² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 606; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-târîh*, 2: 210.

⁵³ İbn Ferrâ, *Rusülül'l-mülûk ve men yüslih li'r-risale ve's-sifâre*, 24; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 606; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-târîh*, 2: 210.

⁵⁴ Buhârî, "Cihad ve siyer", 102, "Ahbâru'l-âhâd", 4; Müslim, "Cihad ve siyer", 26, no: 1773.

göndermiştir.⁵⁵ Zikredilmiş olan bu devletlerin hükümdarlardan Fars kralı Hüsrev Perviz, devletlerarası teamüllere aykırı davranıp Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mektubunu yırtarak parçalamıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v.) elçisini diplomatik kurallara aykırı olarak huzurundan çıkartmıştır.⁵⁶ Diğerleri ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) elçilerine iyi davranmışlar hatta bazıları da Müslüman olmuştur.⁵⁷

Elçilerin kişi dokunulmazlıkları, kesin bir kural olduğundan diplomatın gittiği ülkenin yetkililerinin dolaylı izni ve bilgisi dahilinde öldürülmeleri savaş sebebi sayılmaktadır.⁵⁸ Hicretin sekizinci yılında Hz. Peygamber (s.a.v.), Haris b. Umeyr el-Ezdî'yi Suriye'de Gassânîler'in Busrâ emirine elçi olarak göndermiş ve bu elçi Mûte bölgesinde Şurahbil el-Gassânî tarafından şehit edilmiştir.⁵⁹ Diplomatik teamüllere uygun olmayan bu olay, Mûte savaşına neden olmuştur.⁶⁰ Bunun yanında Hudeybiye seferi sırasında Kureyşliler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilk elçisi Hıraş b. Ümeyye el-Huzâî'ye kötü davranmışlar, ikinci elçisi Hz. Osman'ı (r.a.) da gözaltına almışlardır.⁶¹ Müslümanlar arasında Kureyş tarafından Hz. Osman'ın (r.a.) öldürüldüğü haberi yayılınca Müslümanlar meşhur "Rıdvan biatı" ile Kureyşlilere karşı yeminleşerek savaşa hazırlanmışlardır.⁶² Kureyş tarafından Hz. Peygamber'in (s.a.v.) elçilerine kötü davranılmasına rağmen, Kureyşin elçisi Süheyl, Hudeybiye'ye gelince, Hz. Peygamber (s.a.v.) onu iyi karşılamış ve Hudeybiye antlaşmasını yapmışlardır.⁶³

Elçilerin dokunulmazlığı ile ilgili İslâm'ın ilk dönemlerindeki bu yaklaşımlar, âdeta daha sonraki İslâm devletleri için temel oluşturmuştur. Karşı devlet, İslâm devletinin elçilerine kötü davranmasına rağmen İslâm devleti yetkilileri onların elçilerine iyi davranmıştır. Konuyla ilgili pek çok örnek vardır. Ancak burada bir tanesiyle iktifa edilecektir. Selahaddin Eyyûbî'nin elçisi

⁵⁵ Ebû C' afer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Târîhu't-Taberî* (Beyrut: Dârü't-türâs, 1965), 2: 644; *Hattab, Siferâu'n-nebi*, 1: 27; Zühaylî, *el-Alâkatü'd-düveliyye fi'l-İslâm*, 12; İbn Ferrâ, *Rusülü'l-mülûk ve men yüslîh li'r-risale ve's-sifâre*, 24.

⁵⁶ İbn Ferrâ, *Rüsü'l-müluk ve men yüslîh lir-risale ve's-Sifâre*, 24; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 606; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-târîh*, 2: 210.

⁵⁷ Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 826.

⁵⁸ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 214.

⁵⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. M. Abdülkadir Atâ (Beyrut: **Darü'l-kütübü'l-ilmîyye**, 1990), 4: 343.

⁶⁰ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 230.

⁶¹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 314, 315; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2: 631, 633; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-târîh*, 2: 203.

⁶² İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 314, 315; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2: 631, 633; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-târîh*, 2: 203; Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer b. Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Alî Şîrî (Beyrut: Dârü ihyâü't-türâsü'l-Arabî, 1988), 4: 191.

⁶³ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 314, 315; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2: 631, 633; İbnü'l-Esîr, *el-Kamil fi't-târîh*, 2: 203; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4: 191.

Frenkler tarafından öldürüldüğü hâlde, o Frenklerin elçisine iyi davranmış ve misli ile mukabelede bulunmamıştır.⁶⁴

İslâm'ın tebliğ edilmesi, güzelliklerinin diğer bölgelere ulaştırılması,⁶⁵ barış, ticaret ve diğer konularda anlaşmalar imzalanması için diplomatik ilişkilerin kesilmeden devam etmesi gerekmektedir. Bu durum, ancak hoşgörü ve karşılıklı saygı ortamında gerçekleşebilir.⁶⁶ İslâm hukukçuları da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davet ve elçi gönderme sünnetine dayanarak, düşmanla savaşmadan önce onları İslâm'a davet görevini yerine getirmekle mükellef olduğunu belirtmişlerdir.⁶⁷ İslâm'a davetten önce savaşı başlatmanın hukukî ve cezaî sorumluluğunun var olduğunu bildirmişlerdir.⁶⁸ Bu açıklamalardan, İslâm'ın diğer bölgelere tebliğ edilebilmesi için elçilerin dokunulmazlığının gerekli olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁹ Şayet elçi dokunulmazlığı olmasaydı, savaşları bitirmek ve barışı tesis etmek için hiçbir zaman elçi gönderilmez ya da gönderilen elçiler geri dönemezdi.⁷⁰ Dolayısıyla elçilerin, savaş ve barış durumunda taraflar arasında müzakerelerin başlatılması, yürütülmesi ve görüşmelerden bir sonuç alınabilmesi için can ve mal güvenliğinin sağlanması ve bunun için de dokunulmazlığa sahip olmaları gerekmektedir.⁷¹ Diplomatik temsilci rahatsızlık veren bir mesaj getirmiş olsa bile her türlü saldırıdan masûn kabul edilmiştir.⁷² Hatta suçlu olsa bile dokunulmazlıktan

⁶⁴ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 232, 234.

⁶⁵ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 333.

⁶⁶ **Serahsî, Şerhu's-siyeri'l-kebir, 1: 296; a.mlf, el-Mebsût, 10: 92; Hatip, "Ahkâmu's-sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî", 220.**

⁶⁷ **Serahsî, el-Mebsût, 10: 30; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-kadir, 5: 444-446; Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî, el-Beyân ve't-tahşil, nşr. Muhammed Hacî v.dğr. (Beirut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1988), 3: 83-84; İbn Rüşd el-Hafid Ebü Velid Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî, Bidâyetü'l-müctehid (Kahire: Dârü'l-Hadis, 2004), 2: 149; Ebü Abdillâh Muhammed b. Abdullâh el-Haraşî el-Maliki, Şerhu muhtaşaru Halil li'l-Haraşî (Beirut: Dârü'l-fikr, t.y.), 3: 112; Ebü'l-Fazl Ahmed b. Alî b. Hacer el-Askalânî, Fethü'l-bârî şerhu şahîhü'l-Buhârî (Beirut: Darü'l-ma'rife, H. 1379), 8: 220; Ebü Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî, el-Kâfi fi'l-fikhi'l-İmam Ahmed (byy: Dârü'l-kütübî'l-ilmîye, 1994), 4: 121; Şamsüddîn Muhammed b. Abdullâh ez-Zerkeşî el-Mısıri el-Hanbelî, Şerhü'z-Zerkeşî (byy: Dârü'l-Abikân, 1993), 6: 443; Mansûr b. Yunûs b. Salâhiddîn el-Buhûti el-Hanbelî, Keşşâfî'l-kunâ'an metni'l-İknâ' (byy: Dârü'l-kütübî'l-ilmîye, t.y.), 3: 40.**

⁶⁸ **Serahsî, el-Mebsût 1993, 10: 30; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-kadir, 5: 444-446; Ebü'l-Hasen Alî b. Halef b. Abdilmelik b. Battâl el-Kurtubî, Şerhu şahîhü'l-Buhârî, nşr. Ebü Tamîm Yaser b. İbrâhîm (Riyad: Mektebetü'r-Ruşd, 2003), 5: 117.**

⁶⁹ **Serahsî, Şerhu's-siyeri'l-kebir, 1: 296; Kardavî, Fıkhü'l-cihad, 2: 924; Damîriyye, Usûlü'l-alkati'd-devliyye fi fikhi'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, 843; Hatip, "Ahkâmu's-sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî", 220.**

⁷⁰ **Serahsî, el-Mebsût, 10: 92; Zühaylî, el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletihü, 6: 809; Hatip, "Ahkâmu's-sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî", 219-220; Ulusal, "İslam Hukukunda Uluslararası Andlaşmalar", 93.**

⁷¹ **Serahsî, Şerhu's-siyeri'l-kebir, 1: 296; Kardavî, Fıkhü'l-cihad, 2: 924; Damîriyye, Usûlü'l-alkati'd-devliyye fi fikhi'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî, 843.**

⁷² Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 234.

faydalanabilmektedir. Nitekim Uhud Gazvesi'nde Hz. Hamza'yı şehid eden Vahşi b. Harb (ö. 23/644), ilk defa Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna Tâif şehrinin elçisi sıfatıyla çıkmıştır.⁷³

Dokunulmazlık imtiyazı elçinin, beraberinde bulunan aile üyelerini ve diğer görevlileri de kapsamaktadır.⁷⁴ Diplomatik temsilcinin vefat etmesi hâlinde ise ailelerin dokunulmazlıkları, ülkeyi terk edinceye kadar devam etmektedir.⁷⁵

Diplomatik temsilcilerin, beraberinde bulunan mektuplar da dokunulmazlık kapsamında değerlendirilmektedir. Onlar, kendi devletiyle serbestçe haberleşme ve mektuplaşma hakkına sahiptirler. İslâm hukukunda elçilerin haberleşme dokunulmazlığı, genel manada bütün insanlara tanınmış olan haberleşme özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilebilir.⁷⁶ Buna göre hiç kimse- nin gizli konuşmalarını araştırmak caiz değildir.⁷⁷ Ancak devlete zarar veren bir mektup varsa, onun içeriğine muttali olmak İslâm devletinin hakkıdır.⁷⁸ Nitekim aslen Kureyşli olmayan Hâtıb b. Ebî Beltea (r.a), Mekke'nin fethi için yapılan hazırlıkları görünce Mekke'deki akrabalarının hayatından endişe duymuş ve Kureyş'in bazı ileri gelenlerine olayı haber verdiği takdirde onların memnun kalıp yakınlarını himaye edeceklerini düşünmüştü. Bu yüzden bir kadınla Mekke'ye bir mektup göndermeye çalışmıştı.⁷⁹ O kadın, Hz. Ali (r.a) ve Hz. Zübeyr (r.a) tarafından yolda yakalanmış ve mektup ortaya çıkarılmıştır. Hâtıb (r.a), Bedir Gazvesi'ne katıldığından dolayı, Hz. Peygamber (s.a.v.) onu affetti.⁸⁰

Dokunulmazlık, elçilerin savaş aracı olmayan özel mallarını da kapsamaktadır.⁸¹ Bu nedenle Müslüman birinin onların mallarına zarar vermesi hâlinde onu tazmin etmesi gerekmektedir.⁸² Ayrıca ticarî malları dışındaki mallardan vergi alınmaz.⁸³ Diplomatik temsilcilere tanınan özel statü diplomatın

⁷³ Buhârî, "Cihad ve siyer", 23.

⁷⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 10: 92; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletühü*, 6: 809.

⁷⁵ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 302.

⁷⁶ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 227, 262.

⁷⁷ Ebû Dâvûd, "Vitr", 23.

⁷⁸ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 263.

⁷⁹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 398.

⁸⁰ Buhârî, "Meğâzî", 9; İbn Hişam. *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 399; Hattab, *Siferâü'n-nebi*, 1: 326, 327, 328.

⁸¹ Ebû Yûsuf Ya'kub b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Ensarı, *el-Ĥarâc*, nşr. Abdurrauf Sa'd ve Sa'd Muhammed Hasen (Kahire: Mektebetü'l-ezheriyye li't-türâs, t.y.), 205; Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhî'l-İnam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 843.

⁸² Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 302.

⁸³ Ebû Yûsuf, *el-Ĥarâc*, 205.

şahsından değil, gönderen devletin ona yüklediği diplomatik temsil görevinden kaynaklanmaktadır.⁸⁴

Yukarıda zikredilen nedenlerden dolayı elçinin dokunulmazlığı Hanefî,⁸⁵Malikî,⁸⁶ Şâfiî,⁸⁷ Hanbelî mezhepleri⁸⁸ ve diğer fakihler tarafından ittifaqla kabul edilmiştir.⁸⁹

Bir harbînin⁹⁰ İslâm ülkesinde elçi olmasının göstergesi, fakihler arasında ihtilafli bir konudur. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîler'e göre İslâm ülkesine elçi olarak gelen kişinin elinde, kendi devletinin mektubu bulunmalıdır. Bu mektuba günümüz örfünde "Güven Mektubu" denilmektedir. Elinde mektup olduğu zaman elçi olduğu anlaşılır ve dokunulmazlık zırhına sahip olmuştur. Aksi takdirde harbî kabul edilir ve ona göre muamele yapılır.⁹¹ İmam Evzâî (ö. 157/774) ve Şâfiîlere göre elçinin elinde kendi devletinden mektup olmasa da o dokunulmazlık hüviyetine sahiptir; yani onun sözlü ifadesi, elçi olduğunun kabul edilmesi için yeterlidir.⁹² Harbinin elçi olması sabit olunca dokunulmazlık hakkı kazanıp emân sözleşmesi yapmaya ihtiyaç olmaz.⁹³ Ancak emân sözleşmesi yapmasının gerekli olduğuna dair görüşler de bulunmaktadır.⁹⁴

⁸⁴ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 213.

⁸⁵ Ebû Yûsuf, *el-Ĥarâc*, 205; **Serahsî, el-Mebsût**, 10: 92; **a.mlf, Şerhu's-siyerî'l-kebîr**, 1: 515; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, 6: 23.

⁸⁶ Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdîrahmân el-Mâlikî el-Karâfî, *ez-Zahîre* (Beirut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1994), 3: 400.

⁸⁷ Nevevî, *Ravzatüt-tâlibin ve 'umdetü'l- müttekîn*,10: 299.

⁸⁸ Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd* (Beirut: Müessesetü'r-Risâle, 1994.), 3: 125; Mansûr b. Yunûs b. Salâhiddîn el-Buhûtî el-Hanbelî, *Keşşâfü'l-kınâ 'an metni'l-İknâ' (byy: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, t.y.)*, 3: 108.

⁸⁹ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 224, 334; Ulusal, "İslam Hukukunda Uluslararası Anlaşmalar", 95; Yalar, "İslam Hukukunda Devletlerarası Anlaşmalar," 436-437.

⁹⁰ Harbî: Müslümanlarla aralarında mütareke ve müsâleha bulunmayan gayri müslimlere ait ülke ahlisinden her biri. Yol emniyetini ortadan kaldıran kişi, yol kesici anlamlarında da kullanılır/Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010), 179.

⁹¹ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, 6: 23; **Serahsî, el-Mebsût**, 10: 92; Ebû Yûsuf, *el-Ĥarâc*, 205; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî şerhu's- şahîhu'l Buĥârî* (Beirut: Dârü'l-ma'rife, 1379/1959), 6: 168; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ 'an metni'l-İknâ'*,3: 108; Karâfî, *ez-Zahîre*, 3: 108.

⁹² Nevevî, *Ravzatüt-tâlibin ve 'umdetü'l-müttekin*, 10: 299; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî şerhu's-sahîhu'l Buĥârî*, 6: 168.

⁹³ **Serahsî, Şerhu's- siyerî'l-kebîr**, 1: 296; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, 6: 23.

⁹⁴ Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâ 'an metni'l-İknâ'*, 3: 108.

Elçinin Dinî Özgürlük ve Dokunulmazlığı

Diplomatik temsilcilerin, inanç dokunulmazlığı ve bunun gereği olan ibadetlerini yerine getirebilmeleri için inanç ve ibadet özgürlüğüne sahip olmaları gerekmektedir.⁹⁵ Müslüman olmayan elçiler, emân verilen kişiler hükmünde olup genelde zimmîlerle aynı mevzuata tabi olacaklarından dolayı gayrimüslim vatandaşlar gibi ibadetlerini güvenlik içinde yaparlar.⁹⁶ Ancak ibadetleri de dahil olmak üzere dinî sembollerini Müslümanların önünde açık olarak sergileyemezler. Kendilerine ayrılan yerlerde veya onlara ait mekânlarda ibadetlerini yapabilirler. İslam ülkesinde sadece İslâm'ın sembolleri açıkça ikame edilir. Aksi durum Müslümanları hafife almak ve onlara saygısızlık anlamına gelir.⁹⁷

İslâm ülkesine gelen elçileri İslâm'a davet etmek caizdir. Tebük'te Hirakl elçisinin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından İslâm'a davet edilmesi bunun delilidir. Kureyşliler, Ebû Râfi isimli bir kişiyi elçi olarak Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gönderdiler. Ebû Râfi, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) gördüğü zaman kalbine iman ışığı doğdu ve Müslüman olma temayülü gösterdi. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.), onun Mekke'ye dönme imkânını kaybedeceğinden bunu Mekke'ye gidip döndükten sonra yapabileceğini açıkladı. Çünkü onun bu isteğini kabul etmesi halinde, elçilik görevini yapamayacağı, elçilik teamüllerine aykırı davranmış olacağı düşüncesiyle ona bu açıklamayı yaptı. Onun aynı fikirde devam etmesi halinde geri dönerek Medine'ye gelebileceğini ifade etmiştir. Ebû Râfi de Mekke'ye dönmüş, sonra da tekrar Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzurunda Müslüman olmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.), görüşmeler yapmak üzere Medine'ye gelen Hristiyan olan Necran heyetine Mescid-i Nebevî'de ibadet etmelerine izin vermiştir. Bu durum onların hem diplomatik hem de dinî dokunulmazlıklarını bildirmekte ve sembollerini kapalı yerlerde sergileyerek ibadetlerini yapmaları gerektiğini göstermektedir.⁹⁸ Konuyla ilgili yukarıda zikredilen hadis-i şerifler ve fikhî yorumlardan İslâm hukuku çerçevesinde elçinin inanç ve ibadet özgürlüğünün bulunduğu anlaşılmaktadır.

Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-deoliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybâni*, 881, 882. ⁹⁵

⁹⁶ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 213.

⁹⁷ Serahsî, *Şerhu's-siyeri'l-kebir*, 1: 1538; a. mlf, *el-Mebsût*, 15: 134.

⁹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 267; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 1: 574; Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-deoliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybâni*, 881; 246.

Elçilik Binalarının Dokunulmazlığı

Uluslararası hukuk teamülünde⁹⁹ ve 1961 Viyana sözleşmesinin 22. maddesinde belirtildiği üzere elçilik binalarının dokunulmazlığı bulunmaktadır.¹⁰⁰ Başka devlete ait elçilik açılmasını kabul eden devletin yetkilileri, o devlete ait misyon şefinden onay almadan, elçilik binalarına giremez ve içerisinde herhangi bir müdahalede bulunamaz. Ayrıca diplomatik temsilcilerin ikamet ettikleri konutlar da bu çerçevede değerlendirilir.¹⁰¹

İlk İslâm devletinde günümüzdeki gibi dâimi elçilik yoktu, bu yüzden özel elçilik binalarına da ihtiyaç olmadı.¹⁰² Bununla birlikte Medine'ye gelen elçiler kısa veya uzun süreli olarak Medine'de kalıyorlardı. Bu elçiler, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından saygıyla karşılanıyor ve kendileri için hazırlanan misafirhanelerde ağırlanıyordu. İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) naklettiğine göre Ramle bint Hâris en-Neccariyye'nin evine gelen elçiler onun evinde konaklıyorlardı.¹⁰³ Ayrıca İbn Sa'd'ın belirttiğine göre Necran'dan gelen Hristiyan heyeti, Ebû Eyyüb el-Ensârî'nin evinde konaklamıştır.¹⁰⁴ Medine'ye gelen elçiler bazen de Mescid-i Nebevi'nin yanında kurulan çadırlarda kalıyorlardı.¹⁰⁵ Abbâsîler, son yıllarında elçilere özel mekânlar hazırlamışlardır.¹⁰⁶ Osmanlı döneminde ise elçilik binaları yapıncaya kadar, İstanbul'da kendilerine tahsis edilen mekânlarda kalmışlardır.¹⁰⁷

İslâm hukuku açısından genel ilke olarak her evin ve her meskenin masûniyeti bulunmaktadır. Yani ev sahibi izin vermeden, kimse başkasının evine giremez. Konumuzla ilgili Nur suresinin 27. ve 28. ayetlerini burada aktaracağız: “Ey iman edenler! Kendinizi tanıtıp izin almadan ve içinde oturanlara selam vermeden kendi evlerinizden başka evlere girmeyin. Sizin için daha iyi olanı budur; umulur ki düşünüp anlarsınız. Eğer o evlerde bir kimse bulamazsanız size izin verilmedikçe- oralara girmeyin. Size “Kabul edemiyoruz, dönün” denirse hemen dönün; bu sizin için daha nezih bir davranıştır.

⁹⁹ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 250.

¹⁰⁰ BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, *Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana sözleşmesi* 18 Nisan 1961 (Ankara: UNIC, 2007), 5.

¹⁰¹ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 250, 251, 252.

¹⁰² Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 216.

¹⁰³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 299, 300, 315, 324, 331, 338.

¹⁰⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, 1: 358; Ebû Abdillah Muhammed b. İdris b. Abbâs b. Şafii, *el-Ümm* (Beyrut: Dârü'l-ma'rife,1990), 1: 71; İpşirli “Elçi”, 4.

¹⁰⁵ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 256; İpşirli “Elçi”, 4; Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 217

¹⁰⁶ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 217.

¹⁰⁷ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 258.

Allah bütün yaptıklarınızı bilmektedir.” (en-Nûr 24/27-28). Konumuzla ilgili Buhârî'nin (ö. 256/870) el-Camu's-sahîh'inde şöyle bir hadis zikredilmektedir: “Kim bir kavmin evine izinleri olmadan bakarsa ve gizliliklerini öğrenmek isterse, o aile için onun gözünü çıkarmaları helal olur.”¹⁰⁸ İzin almadan başkasının evine habersiz girmek, o evin masûniyetini ve emniyetini ihlâl etmek; ev sahibinin mülkünde tasarrufta bulunmak demektir. Başkalarının özel hayatına ve hallerine izinsiz muttali olmak meşru değildir.¹⁰⁹

İslâm Hukukunda Mescid-i Haram ve çevresindeki Harem bölgesinin dokunulmazlığı, mekânların dokunulmazlığına bir örnektir ve bu dokunulmazlık öncelikli olarak naslarla sabit kılınmıştır.¹¹⁰ Bunun dışında Mekke'nin fethi sırasında Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebû Süfyan'ın evini kısa bir süre dokunulmaz ilân etmiştir.¹¹¹ Bu olay sosyal ilişkileri düzenlerken daimî veya geçici olarak bazı yerlerin dokunulmazlık konumuna getirilebileceğini göstermektedir.

Elçilik binasının diplomatik dokunulmazlığı kötü amaçlar için kullanılmaz. Mesela bir suçlu elçiliğe sığındığı zaman, elçilik görevlileri o suçluyu polise teslim etmek mecburiyetindedir. Yahut suçlunun yakalanması için emniyet güçleriyle işbirliği yapmak zorundadır. İslâm inançlarına karşı suç işleyen kişiye sığınma hakkı verilirse veya İslâm devleti aleyhine zararlı faaliyetler yapıldığı tespit edilirse diplomatik mekân dokunulmazlığı ortadan kalkmaktadır.¹¹² Günümüzde elçi ve diğer diplomatlar gibi dokunulmaz olan elçilik binaları,¹¹³ temsil edilen ülkenin toprağı kabul edilmekte ve bu binalarda, temsil edilen ülkenin bayrağı gönderde bulunmaktadır. Bayrağın gönderde bulunması da o ülkenin bağımsızlığının göstergesidir.¹¹⁴

Maslahat açısından baktığımız zaman elçilik binalarının korunması önemlidir. Çünkü günümüzde, ülkelerin karşılıklı olarak diğer ülkelerde elçilik binaları bulunmaktadır. Eğer birisi bu dokunulmazlığa saygı göstermezse diğeri de aynı şekilde misliyle karşılık verir. Bu şekildeki davranışlar,

¹⁰⁸ Buhârî, “Diyât”, 23.

¹⁰⁹ Servet Ermağan, *İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2004), 112.

¹¹⁰ “Artık bu yıllarından sonra, Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar.” (Tevbe 9/28). Ayetin tefsiri için bkz. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr el-Kurtubî, *el-Câmiu' li Ahkâm'il-Kur'ân'il-Kerim*, nşr. Ahmed el-Birdûni ve İbrâhîm Etfiş (Kahire:Dârü'l-kütübü'l-Misriyye, 1964), 4: 140.

¹¹¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, 2: 405.

¹¹² Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 218.

¹¹³ Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletühü*, 6: 809.

¹¹⁴ Hatip, “Ahkâmu's-sifâre fi'l-fihi'l-İslâmî”, 230.

uluslararası gerginliklere ve savaşlara sebep olabilir.¹¹⁵ Sonuç olarak İslâm hukukunda meskenlerin dokunulmaz olduğu ve izinsiz girmenin yasak olduğu, elçilik binalarının da bu çerçevede değerlendirildiği görülmektedir.

Dolaşım Serbestliği

Bu başlıkta diplomatik temsilcilerin İslâm ülkesinde güven içinde dolaşım serbestliği ele alınacaktır. Konumuzla ilgili olarak bu güveni ifade eden ve emân anlayışını vurgulayan şu ayet-i kerîme bize yol göstermektedir: “ve eğer müşriklerden biri senden eman dilerse, Allah’ın ayetlerini duymasına fırsat vermek için onu koruma altına al; sonra onu kendi güvenlik bölgesine ulaştır. Bu uygulama, onların bilmeyen bir topluluk olmalarından dolayıdır” (et-Tevbe 9/6).

Mescid-i Harâm ve Harem bölgesi¹¹⁶ şu ayet ile bu genel ilkedен istisna edilmiştir. Allah Teala: “Ey iman edenler! Bilin ki Allah’a ortak koşanlar, şirk pisliğindedirler; artık onlar bu yıldan sonra Mescid-i Harâm’a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan endişe ederseniz, unutmayınız ki Allah size dilerse kendi lütfuyla bolluk verir. Allah çok iyi bilmekte ve hikmetle yönetmektedir” (et-Tevbe 9/28).

Elçiler İslâm ülkesinin her yerinde dolaşabilirler ve kalabilirler.¹¹⁷ Camilere de girebilirler.¹¹⁸ Şafiîlere göre camiye girmek için Müslümanlardan izin almalıdırlar.¹¹⁹ Bazı fakihlere göre ise izin gerekmemekte, ancak necaset ve cünüplükten temiz olmaları şart koşulmuştur.¹²⁰ Hz. Peygamber’in (s.a.v.) gayrimüslim elçilerle kendi mescidinde oturması bunun delilidir.¹²¹ Bununla birlikte devletler millî güvelik gerekçesiyle bazı bölgeleri diplomatik

¹¹⁵ Alâüddîn Ebû Bekir b. Mes’ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ’i’u’s-şanâ’i’ fi tertîbî’ş-şerâ’i’* (byy: Dârü’l-kütübî’l-ilmîyye, 1986), 7: 109; Hatip, “Ahkâmü’s-sifâre fî’l-fıkhî’l-İslâmî”, 230, 231, 232, 234, 236.

¹¹⁶ Kurtubî, *el-Câmiu’ li Ahkâm’il-Kur’ân’il-Kerîm*, 4: 140; Damîriyye, *Usûlü’l-’alakati’d-devliyye fi fikhî’l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 883.

¹¹⁷ **Serahsî, Şerhu’s-siyeri’l-kebir, 1: 515; a. mlf, el-Mebsût, 10: 92;** Damîriyye, *Usûlü’l-’alakati’d-devliyye fi fikhî’l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 883.

¹¹⁸ Ebû Yahyâ Cemaluddîn Abû Muhammed Ali b. b. Mes’ûd el-Ansarî, *el-Lübâb fi’c-cam’ beyne’s-sünneti ve’l-kitap*, nşr. Muhammed Fadıl Abdülaziz (Beirut: Dârü’l-kalem, 1994), 2: 596; Damîriyye, *Usûlü’l-’alakati’d-devliyye fi fikhî’l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 884-885.

¹¹⁹ Şafiî, *el-Ümm*, 1: 71; Ebû İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ b. İsmâil el-Müzenî, *Muhtaşerü’l-Müzenî* (Beirut: Dârü’l-ma’rife, 1990), 8: 385; el-Mâverî Alî b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvî’l-kebir fi fikhî mezhebi’l-İmâm eş-Şafiî*, nşr. Alî Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdülmavcûd (Beirut: Dârü’l-kütübî’l-ilmîyye, 1999), 2: 268; Nevevî, *Ravzatüt-tâlibin ve ’um-detü’l- müttekîn*, 1: 296.

¹²⁰ Damîriyye, *Usûlü’l-’alakati’d-devliyye fi fikhî’l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 884-885.

¹²¹ Buhârî, “Cihad ve siyer”, 170; Damîriyye, *Usûlü’l-’alakati’d-devliyye fi fikhî’l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 884-885.

temsilcilere yasaklayabilir.¹²² Konumuzla ilgili 1961 Viyana sözleşmesi 26. maddesi şöyledir: “Kabul eden devlet, milli güvenlik nedenleriyle girişi yasaklanan veya kurallara bağlanan bölgeler hakkındaki kanun ve nizamları saklı kalmak şartıyla, ülkesinde misyonun bütün üyelerine hareket ve seyahat serbestliği sağlayacaktır.”¹²³ Günümüzde nükleer silaha sahip olan ülkelerde, diplomatik temsilcilerin nükleer silah bölgelerinde dolaşmalarını yasaklaması örnek olarak zikredilebilir.

Dokunulmazlığın Sona Ermesi ve Düşmesi

İslâm hukukunda da diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi elçinin dokunulmazlığı sınırsız ve istisnasız değildir.

Genel olarak diplomatik dokunulmazlıklar dört şekil de sona ererek düşer.

Diplomatik temsilci, hukuk kurallarının dışına çıktığı zaman bu hak ve yetkileri düşmektedir.¹²⁴ Diplomatik misyon üyeleri, görevleri esnasında, buldukları ülkede geçerli olan kanunlara uygun davranmak zorundadırlar ve o devletin iç işlerine karışmamaları şarttır. Dolayısıyla Müslüman ülkelerde devlet sırlarını hukuk dışı yollarla elde ederek görevini kötüye kullanan elçiler, kişi dokunulmazlığı imtiyazından mahrum bırakılırlar.¹²⁵

Diplomatik temsilciler suç işlediği zaman, bu kişilerin nerede ve nasıl yargılanacakları İslâm hukuku ve günümüzdeki hukukta farklılık arz etmektedir. 1961 Viyana sözleşmesinin 31. Maddesi, diplomatik temsilcilerin soruşturma ve yargılama bakımından kesin olarak görevli bulunduğu devletin yargı yetkisinin dışında kalacağını belirtmektedir. Aynı sözleşme, birkaç istisna dışında medenî ve idarî yargı yani hukuk davaları bakımından da geçerli sayılmaktadır.¹²⁶

Diplomatik temsilciler, İslam ülkesinin sınırları içinde hak ve sorumlulukları açısından müste'men gibidirler; yani kendilerine emân verilen ve güven içinde yaşama hakkı tanınan kişiler gibidir. Onlar da müste'men için geçerli olan hukuk kurallarına tabidir.¹²⁷ İslâm hukukçuları, yargı alanında çağdaş

¹²² Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 220.

¹²³ BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, *Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana sözleşmesi* 18 Nisan 1961, 5.

¹²⁴ **Serahsi, el-Mebsût**, 10: 92; Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 893; Hatip, “Ahkâmü's-sifâre fi'l-fikhî'l-İslâmî”, 254.

¹²⁵ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 214.

¹²⁶ BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, *Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana sözleşmesi* 18 Nisan 1961, 12; Abdulkâdir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâî el-İslâmî* (Beirut: Darü'l-kâtibi'l-Arabî, 1999), 1: 313.

¹²⁷ Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 220.

düzenlemelerin aksine hiç kimseye ayrıcalık tanımamıştır.¹²⁸ Suç işleyen bir diplomat, o andan itibaren yabancı misyon hüviyetiyle dokunulmazlık hakkına sahip değildir ve bu görev ehliyetini de yitirmiştir.¹²⁹

İslam ülkesinde elçilerin ve müste'men konumunda yaşayan kişilerin yargılanması aynı usûle tabi¹³⁰ olduğu için konuyla ilgili detaylara yer vermiyoruz. Çünkü müste'menin hukukî durumu ve cezaî sorumluluğu İslâm hukukunda tartışmalı bir konudur. Ancak kısaca konuya temas edilecektir.¹³¹ Elçiler ve müste'menler, İslâm ülkesindeki mahkemelerde kendi ülkelerinde işledikleri suçlardan dolayı ve hukukî davalardan dolayı yargılanmazlar; ancak İslâm ülkesinde işledikleri suçlardan dolayı yargılanırlar.¹³² Müste'men ve elçiler, İslam ülkesinde işlediği suçlarda kul hakkı bulunuyorsa, İslâm ülkesindeki mahkemelerde yargılanır ve kul hakkı ödettirilerek cezalandırılır. İşlediği suçta Allah hakkı bulunduğu onlara had cezası uygulanmaz.¹³³ Ancak ta'zîr cezası uygulanır.¹³⁴ Bununla birlikte had cezalarının müste'menlere uygulanabileceği yönünde görüşler de bulunmaktadır.¹³⁵

Olağanüstü hâllerde, elçiler tarafından İslâm devletine zarar verme ihtimali varsa, bu ihtimal gidinceye kadar geri dönmeleri ertelenip gözaltına alınabilirler. Bu süreç içinde onlara iyi muamele edilir ve masrafları İslâm devletinin hazinesinden karşılanır. Bu diplomatik temsilciler serbest bırakılırlarsa güven içinde gidecekleri bölgeye kadar götürülüp sınır dışı edilirler.¹³⁶

¹²⁸ Abdulkâdir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâî el-İslâmî*, 1: 341; Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletühü*, 6: 809; Yaman, *İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, 220.

¹²⁹ Abdulkâdir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâî el-İslâmî*, 1: 325; Muhammed Râkan ed-Dağmî, *et-Tecessüs ve ahkâmuh fi's-şeria'ti'l-İslâmiyye* (Kahire: Daru's-Selam, 1985), 172.

¹³⁰ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 266, 267.

¹³¹ Detaylı bilgi için bkz/ Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi' fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybâni*, 614-623, 871-881; Abdulkâdir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâî el-İslâmî*, 1: 281, 287, 324, 325.

¹³² **Serahsî, Şerhu's-siyeri'l-kebir**, 1: 54; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-Şanâ'i'*, 7: 34; Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybâni*, 616,877.

¹³³ Şafiî, *el-Ümm*, 7: 378; Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, 206; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-Şanâ'i'*, 7: 34, 35; Abdulkâdir Üdeh, *et-Teşrî'u'l-cinâî el-İslâmî*, 1: 281; Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybâni*, 620, 623, 877, 878; Ebû Zehra, *el- Alâkatü'd-devliyye fi'l-İslâm*, 75, 76, 77; Hatip, "Ahkâmu's-sifâre fi'l-fikhî'l-İslâmî", 228, 229.

¹³⁴ Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, 206; Hatip, "Ahkâmu's-sifâre fi'l-fikhî'l-İslâmî", 229; Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybâni*, 617, 618.

¹³⁵ Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, 206.

¹³⁶ **Serahsî, Şerhu's-siyeri'l-kebir**,1: 518, 515; Nevevî, *Ravzatü't-tâlibin ve 'undetü'l-müttekîn*, 10: 281; Damîriyye, *Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybâni*, 895, 896, 897, 898; Zühaylî, *el-Alâkatü'd-düveliyeye fi'l-İslâm*, 12.

Elçilik görevi de diğer görevler gibi süre dolunca sona ermektedir.¹³⁷ Elçinin görevi bitince dokunulmazlığı da biter. Fakat kendi ülkesine ve güvenli bölgeye ulaşmadıkça dokunulmazlık devam eder.¹³⁸

Elçi ve müste'menin İslam ülkesinde ne kadar kalabileceği konusunda fakihler ihtilaf etmişlerdir. Hanefilere göre bir yıla kadar İslâm ülkesinde kalabilirler. Eğer daha fazla kalırlarsa yetkililer tarafından yurdu terk etmeleri istenir. Ülkeden çıkmadıkları takdirde zimmîlerin yani gayrimüslim vatandaşların hukukuna tabi olurlar.¹³⁹ Malikîler¹⁴⁰ ve Şafiîlere göre dört aydan fazla kalamazlar. Hanbelilere göre süre önemli değildir, kısa ve uzun süre kalabilirler.¹⁴¹ Bu konuda bunların kalış süreleri, örf ile belirlenebileceği yönünde görüşler de bulunmaktadır.¹⁴² İki devlet arasındaki ilişkilerde mütekalibiyet önem taşımaktadır.¹⁴³ Nitekim Hudeybiye seferi sırasında Kureyş, Hz. Osman'ı (r.a) hapsedmiş ve geri dönmesine izin vermemiştir.¹⁴⁴ Buna mukabil Müslümanlar da Hudeybiye'de bulunan müşrikleri, Hz. Osman (r.a) dönene kadar gözaltına almışlar ve Hz. Osman (r.a) dönünce de onları serbest bırakmışlardır.¹⁴⁵

Elçiler, İslâm ülkesinden silah satın alıp kendi ülkelerine götüremezler. Onların satın aldıkları silahlara el konulur ve satıcıya geri verilir; paraları da elçilere geri ödenir.¹⁴⁶

Elçilerin diplomatik heyet olarak gittikleri ülkede her hangi bir gerekçe ileri sürülmeden devlet başkanı tarafından kabul edilmemesi, o elçinin reddedilmesi anlamını taşır. Günümüz diplomatik teamüllerinde de bu durumu ifade için "istenmeyen kişi" sayılması anlamına geldiği ifade edilmektedir. Nâdiren görülse de benzer bir olay Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde vaki olduğu görülmektedir. Şöyleki Âiz b. Said el-Cesri'nin naklettiğine göre Dahhak b. Süfyan ile İbn Zi'l Lihye el-Kilabî Hz. Peygambere (s.a.v.) elçi olarak gittiklerinde O'nun huzuruna çıkmaya izin alamamışlardı. Beraber gittikleri heyet içinde bulunan Malik b. Ebi Ayzara, Cesr heyetinde bulunan bu iki kişi

¹³⁷ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 323.

¹³⁸ **Serahsî, el-Mebsûr**, 10: 92; Damîriyye, *Usûlü'l-'alakatî'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 893; Hatip, "Ahkâmü's-sifâre fi'l-fikhî'l-İslâmî", 254.

¹³⁹ Damîriyye, *Usûlü'l-'alakatî'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 883.

¹⁴⁰ Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 316.

¹⁴¹ Damîriyye, *Usûlü'l-'alakatî'd-devliyye fi fikhî'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*, 883.

¹⁴² Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 317, 318.

¹⁴³ Ebû Zehra, *el-Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm*, 76.

¹⁴⁴ İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebeviyye*, 2: 314, 315; Taberî, *Târîhu't-Taberî*, 2: 631, 633; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2: 203; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 4: 191.

¹⁴⁵ Hasan İbrahim Hasan, *İslâm Tarihi*, trc. İsmail Yiğit ve Sadreddin Gümüş (İstanbul: Kayıhan Yay., 1991), 1: 171; Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 238.

¹⁴⁶ Ebû Yûsuf, *el-Harâc*, 206; Zühaylî, *el-Alâkatü'd-düveliyeye fi'l-İslâm*, 23.

için Hz. Peygamber'den (s.a.v.) izin istedi. Hz. Peygamber de (s.a.v.) onlara izin vererek kabul buyurdular.¹⁴⁷

Bu olay, elçilerin gittikleri devlet yöneticisi tarafından kabul edimesinin zorunlu olmadığını, hatta reddedilebileceklerini göstermektedir.

Son olarak İslam ülkesi ile savaşa giren ülkelerin elçilerinin görev sürelerinin sona erip ermediği konusunda iki görüş vardır. Birinci görüşe göre savaşa giren bu ülkenin elçileri görevine devam eder ve dokunulmazlığı düşmez. İkinci görüşe göre savaşa giren ülkenin elçilerinin görevi sona erer ve İslam ülkesini terk etmekle yükümlüdür.¹⁴⁸

Sonuç olarak dokunulmazlık ayrıcalığı, elçinin görevinden kaynaklandığı ve görev bitince dokunulmazlığın da düştüğü bilinmektedir. Elçiler, İslâm ülkesine girerken ve çıkarken İslâm devletinin görevlileri tarafından iyi şekilde karşılanır ve uğurlanırlar.

Sonuç

Çalışmamızda ulaşılabildiğimiz sonuçları şöyle sıralayabiliriz.

1-İslam'dan önce cahiliye döneminde devletler ve milletler arasında elçiler için diplomatik dokunulmazlık, bir örf ve gelenek halindeydi. Ancak genel olarak bu örf teoride kaldığı için uygulamada fazla görülmemektedir. İslam gelince bu örfü teyid ve islah ederek hem teoride hem de uygulamada geçeli kılmıştır.

2-Devletler ve milletlerarası barışın sağlanması ve ilişkilerin iyi şekilde devam etmesi için elçilerin rolü çok büyüktür. Bu amaca ulaşmak için elçilerin dokunulmazlığı gereklidir.

3-İslamda genel olarak insanın dokunulmazlığı asıldır.

4-İslâm, hayatın tüm alanlarında insana önem verdiği gibi milletlerin ilişkilerinde diplomasiye ve diplomatik dokunulmazlık konusuna da ayrıca önem vermiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefat ederken yaptığı üç tavsiyeden birisi elçilere iyi davranmak ve onlara hediye vererek onurlandırmak olmuştur.

5-Hz. Peygamber (s.a.v.), ilk İslam devletin başkanı olarak fiilen elçi dokunulmazlığını uygulamıştır.

6-Hz. Peygamber (s.a.v.), İslâm'a davet etmek için uzak ve yakın devletlere elçiler göndermiştir. Hz. Peygamber'in bu şekildeki diplomatik davranışları,

¹⁴⁷ Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *el-İşâbe fi temyîzi's-şahâbe* (Beyrut: Darü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1415 /1995), 5: 522.

¹⁴⁸Topçuoğlu, *İslam Hukukunda Diplomatik Temsil*, 335, 337, 338.

açıkça elçilerin dokunulmazlığı hususundaki geleneği ve hassasiyeti bize göstermektedir.

7-Elçi dokunulmazlığı fakihler arasında itifak edilen bir konudur.

8-Elçi ile beraber bulunan diğer diplomatik çalışanlar ve aileleri de dokunulmazlık hakkını sahiptirler.

9-Klasik fıkıh kaynaklarda elçi dokunulmazlığı, emân kapsamında yer almıştır.

10-Elçinin inanç ve ibadet dokunulmazlığı ve özgürlüğü gayrimüslim vatandaşlar gibidir.

11-Elçilerin kaldığı yerler ve görevli bulunduğu binalar İslam hukukundaki var olan mesken dokunulmazlığı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

12-Gayrimüslimlere yasaklanmış bazı hassas mekânlar ve güvenlik nedeniyle yasaklanmış özel mekânların dışında elçiler, İslam ülkesinin her yerinde dolaşayıp gezebilirler.

13-Elçiler İslam ülkesinde suç işlerse diplomatik dokunulmazlıkları kaldırılır ve olay yargıya intikal ettirilir.

14-Elçinin dokunulmazlığı görevinden kaynaklanmaktadır. Görev bitince bu ayrıcalık da ortadan kalkacaktır. Ancak elçi kendi ülkesine ulaşmadıkça İslam ülkesin sınırlardan geçinceye kadar dokunulmazlığı devam etmektedir.

15-Bazı durumlarda, elçiler tarafından İslâm devletine zarar verme ihtimali varsa, bu ihtimal giderilinceye kadar geçici olarak onların geri dönmeleri ertelenip gözaltına alınabilirler. Bu süreç içinde onlara iyi muamele edilir ve masrafları İslâm devletinin hazinesinden karşılanır.

16-Elçinin görevi bitince İslam ülkesini terk etmediği sürece gayrimüslim vatandaşların hukuk ve sorumluluklarına tabi olurlar.

17-İslam ülkesi ile savaşa giren düşman ülkesinin diplomatik temsilcilerinin durumu ile ilgili iki görüş vardır. Birincisinde elçi görevine yetkileriyle devam eder. İkinci görüş ise elçi İslam ülkesini terk etmek zorundadır.

Kaynakça

Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah. Müsned. nşr. Şu'yab el-Arnaût v.dğr. byy: Müessesetü'r-risâle, 2001.

Ansari, Cemaluddîn Abû Muhammed Ali b. Ebû Yahya b. Mes'ûd. el-Lübâb fî'c-cam' beyne's-sünneti ve'l-kitap. nşr. Muhammed Fadıl Abdülaziz. 2 cilt. Beyrut: Dârü'l-kalem, 1994.

Akkan, Şükrü Halûk v.dğr. Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.

Ayverdi, İlhan. Misalli Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: Mas Matbaacılık A.Ş., 2011.

- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm. el-Câmi'ü's-şahîh. nşr. Muhammed Nasır Zahîr. 9 cilt. Beyrut: Dâru't-Tavku'n-Necat, 1422/1996.
- Buhûtî, Mansûr b. Yunûs b. Salâhiddîn el-Hanbelî. Keşşâfû'l-kınâ' 'an metni'l-İkânâ' 6 cilt. **byy:** Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, t.y.
- BM Enformasyon Merkezi UNIC-Ankara, Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana sözleşmesi 18 Nisan 1961. Ankara: UNIC, 2007.
- Dağmî, M. Râkan. et-Tecessüs ve ahkâmuhû fi'ş-şeri'ati'l-İslâmiyye. Kahire: Dâru's-Selam, 1985.
- Damîriyye, Osman Cum'a. Usûlü'l-'alakati'd-devliyye fi fikhi'l-İmam Muhammed b. Hasen eş-Şeybâni. Amman: Darü'l-Me'âlî, 1999.
- Doğan, Mehmet. Büyük Türkçe Sözlük. İstanbul: İz yayıncılık, 1996.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. 'Amr el-Ezdî es-Sicistânî. es-Sünen. nşr. Şu'yab el-Arnaût ve Muhammed Kamil. **Beyrut:** Darü'r-risaletü'l-alemiyye, 2009.
- Ebû Yûsuf, Ya'kub b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Ensârî, el-Harâc. nşr. Abdurrauf Sa'd ve Sa'd Muhammed Hasen. Kahire: Mektebetü'l-ezheriyye li't-türâs, t.y.
- Ebû Zehra, Muhammed. el-Alâkâtü'd-devliyye fi'l-İslâm. Kahire: Dârü'l-fikri'l-Arabî, 1995.
- Erdoğan, Mehmet. Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2010.
- Ermağan, Servet. İslâm Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları, 2004.
- Hasan, Hasan İbrâhîm. İslâm Tarihi. trc. İsmail Yiğit ve Sadreddin Gümüş. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1991.
- Hatip, Ahmed Gâlib. "Ahkâmu's-sifâre fi'l-fikhi'l-İslâmî". Yayınlanmamış Doktora tezi, Câmi'atü'l-Ürdüniyye, 2005.
- Hattab, Mahmûd Şit, Siferâü'n-nebi. Beyrut: Reyan, 1996.
- Haraşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdullah el-Maliki. Şerhu muhtaşaru Hâlif li'l-Haraşî. 8 cilt. Beyrut: Dârü'l-fikr, t.y.
- İbn Battâl, Ebü'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik. Şerhu şahîhü'l-Buhârî, nşr. Ebû Tamîm Yaser b. İbrâhîm. 10 cilt. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003.
- İbn Ferrâ, Kâdî Ebû Ya'la Muhammed b Hüseyin b. Muhammed b Halef, Rusû'l-müluk ve men yüslih li'r-risale ve's-sifâre. nşr. Salahuddîn el-Müncid. Beyrut: Dârü'l-kitap el-cedid, 1972.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî. Fethü'l-bârî şerhu şahîhi'l-Buhârî. 13 cilt. Beyrut: Darü'l-ma'rife, 1379/1959.
-, el-İşâbe fi'temyîzi's-şahâbe. **Beyrut: Darü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1415 /1995.**
- İbn Kayyim, Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb el-Cevziyye. Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd. 5 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1994.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî. el-Kâfi fi'l-fikhü'l-İmam Ahmed. 4 cilt. **byy:** Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1994.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer. el-Bidâye ve'n-nihâye. nşr. Alî Şîrî. 14 cilt. Beyrut: Dârü'ihyâü't-türasü'l-Arabî, 1988.
- İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed b. Nüceym el-Mısırî. el-Eşbâh ve'n-nezâir. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1999.

- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdülvâhid es-Sivâsî. Fethu'l-kadîr. 10 cilt. byy: Dârü'l-fikr, t.y.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasan İzzeddîn Ali b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. el-Kamil fi't-târîh. 10 cilt. Beyrut: Dârü'l-kitabî'l-Arabî,1997.
- İbn Hişâm, Ebü Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyüb el-Himeyrî el-Meâfirî. es-Siretü'n-nebeviyye. thk. Mustafa es-Seka v.dğr. bby: eş-Şirketü'l-Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halabî ve evlâduhu bi-Mısır, 1955.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (ö.520/1126). el-Beyân ve't-taḥşîl. nşr. Muhammed Hacî v.dğr. 20 cilt. Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1988.
- İbn Rüşd, el-Hafid Ebü Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî(ö.595/1199). Bidâyetü'l-müctehid. 4 cilt. Kahire: Dârü'l-Hadis, 2004.
- İbn Sa'd, Ebü Abdillâh Muhammed. et-Ṭabaḳâtü'l-ḳübrâ. thk. M. AbdülKadir 'Atâ. 8 cilt. Beyrut: Darü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1990.
- İpşirli, Mehmet. "Elçi". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 11: 3-15. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebü Bekir b. Mes'ûd b. Ahmed. Bedâ'î'u's-şanâ'î'. 7 cilt. byy: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1986.
- Karâfî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mâlikî. ez-Zaḥîre. Muhammed Hacî v. dğr. 14 cilt. Beyrut: Dârü'l-garbi'l-İslâmî, 1994.
- Kardavî, Yûsuf. Fıḫhu'l-cihad.** Kahire: Mektebetü Vehbe, 2009
- Kurtubî, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr. nşr. Ahmed el-Birdûnî ve İbrâhîm Etfîş. 20 cilt. el-Câmiu' li aḥkâmî'l-ḳur'ânî'l-Kerîm. Kahire: Dârü'l-kütübî'l-Mısriyye, 1964.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Muhammed. nşr. Alî Muhammed Muavviz ve Âdil Ahmed Abdülmavcûd. 19 cilt. el-Ḥâvî'l-kebîr fi fıkhî mezhebi'l-İmâm eş-Şafiî. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1999.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî el-Niṣaburî. Câmî'u's-şahîh. Beyrut:Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1991.
- Muhammad Hamidullah. İslâm Peygamberi. trc. Salih Tuğ . Ankara: Yeni Şafak, 2003.
- Müzenî, Ebü İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ b. İsmâil. Muḥtaşerü'l-Müzenî. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1990.
- Necm, Cemal Ahmed Cemil. "Aḥkâmu'r-rusûl ve süferâ fi'l-fiḫhi'l-İslâmî". Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi, Câmî'atü'n-nücâhî'l-vataniyye, 2008.
- Nevevî, Ebü Zekeriyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref. nşr. Zahîr eş-Şavîş. 12 cilt. Ravzatüt-tâlibin ve 'umdetü'l-müttekîn. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1991.
- Özdemir, Ahmet. İslâm Hukukunda Uluslararası Kamu Düzeni ve Savaş Hukuku. Ankara: Murat kitabevi, 2017.
- Razî, Zeynuddin Ebü Abdullah Muhammed b. Ebü Bekir b. Abdükâdir. Muḥtarü's-şahâh. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1999.
- Serahsî, Şemsü'l-eimme Ebü Bekr Muhammed b. Ebü Sehl Ahmed. el-Mebsûṭ. 30 cilt. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1993.
- Şerhu's-siyerî'l-kebîr. 5 cilt. byy:eş-Şirketü's-şerkiye-li'l-i'lânât, 1971.
- Sa'dî, Ebü Habîb. el-Ḳâmûsu'l-fiḫhî luğaten ve ıstılaḥen. Dîmaşk: Darü'l-fikr, 1998.
- Şafiî, Ebü Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs b. Şafi. 8 cilt. el-Ümm. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1990.
- Taberî, Ebü Ca'fer Muhammed b. Cerîr. Târîhu't-Ṭaberî. 11 cilt. Beyrut: Dârü't-türâs, 1387/1967.

- Topçuoğlu, Ali Aslan. İslâm Hukukunda Diplomatik Temsil. Ankara: Fecr, 2017.
- Ulusal, Şemsettin. "İslâm Hukukunda Uluslararası Andlaşmalar". Yayınlanmamış Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2006.
- Ûdeh, Abdulkâdir. et-Teşrî'u'l-cinâi el-İslâmî. Beyrut: Darü'l-kâtibi'l-Arabî, 1999.
- Yaman, Ahmet. İslâm Hukukunda Uluslararası İlişkiler. Ankara: Fecr Yayınları, 1998.
- Yazıcı, Kemal. "İslâm Hukukunda Diplomasi". Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, 1998.
- Yalar, Mehmet. "İslâm Hukukunda Devletlerarası Anlaşmalar". Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7, sy. 7 (1998): 409-452.
- Zerkeşî, Şamsuddîn Muhammed b. Abdullah el-Mısırî el-Hanbelî. 7 cilt. Şerhü'z-Zerkeşî. byy: Dârü'l-Abikân, 1993.
- Zeydân, Abdülkerîm. el-Camî' fi'l-fıkhî'l-İslâmî'l-mufaşşal. Dımaşk: Müessesetü'r-risâle, 2012.
- Zühaylî, Vehbe. el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletühü. Dımaşk: Darü'l-fıkr, 2010.
- el-Alâkatü'd-düveliyye fi'l-İslâm . Dımaşk: Dârü'l-mektebî, 2000.
- "Emân". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 11:79-81. İstanbul: TDV, Yayınları, 1995.
- Zebîdî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed b. Abdrrazzak, Tâcü'l-arus. 40 cilt. byy: Dârü'l-hidaye, t.y.